

4. *Expenses and resources of households of Ukraine in 2013 (according to selective inspection of living conditions of households of Ukraine)*. Ed. I.I. Osipova. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine, 2014. Print.

Рецензенти:

Федулова І.В. – доктор економічних наук, професор Національного університету харчових технологій;

Дунда С.П. – кандидат економічних наук, доцент Національного університету харчових технологій.

УДК 330.341

ББК 65.9(4УКР)28+65.050

Тараєвська Л.С., Петрина М.Ю.

**СТРУКТУРНА ПЕРЕБУДОВА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ
ЕКОМЕНЕДЖМЕНТУ**

Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра менеджменту і адміністрування,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шопена 1/213,
тел.: 380342223557,
e-mail: reg@nung.edu.ua

Анотація. В статті на основі системного підходу узагальнено накопичений досвід і надано практичні рекомендації, які в інтегрованій формі представляють собою практичні механізми реалізації засад екологічного менеджменту на промислових підприємствах. Доведено, що одним із провідних важелів у здійсненні екологічного маневру промислового комплексу має стати структурна політика, а саме – прискорений розвиток наукомістких і високотехнологічних видів діяльності. За результатами комплексного дослідження запропоновано механізм реалізації засад екологічного менеджменту, який буде сприяти реалізації моделі сталого економічного розвитку суспільства.

Ключові слова: екоменеджмент, промислові підприємства, структурна перебудова, сталий економічний розвиток суспільства, техногенний вплив, екологізація.

Taraevska L.S., Petryna M.Y.

**STRUCTURAL REORGANIZATION OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN
ENVIRONMENTAL MANAGEMENT PRINCIPLES**

Ivano-Frankivsk national technical University of oil and gas,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of management and administration,
Shopena str., 15, Ivano-Frankivsk,
76000, Ukraine,
tel.: 380342223557,
e-mail: reg@nung.edu.ua

Annotation. In the article on the basis of a systematic approach our experience and practical recommendations were summarized. They represent form the practical arrangements for implementing the principles of environmental management in industry in the integrated. It has been proved that structural policy, namely, the rapid development of knowledge-intensive and high-tech activities has to become one of the key instruments in environmental maneuver of industrial complex. According to the result of comprehensive study the mechanism of implementing the principles of environmental

management has been suggested, which will contribute to the constant economic development model of society.

Key words: environmental management, industry, restructuring, constant economic development of society, technogenic impact, greening.

Вступ. Промислові підприємства є одними з техногенно загрозованих об'єктів економіки, неконтрольований розвиток яких породжує екологічні проблеми – виснаження озонового шару Землі, глобальну зміну клімату внаслідок "парникового ефекту", забруднення атмосферного повітря, водоймищ та утворення великих обсягів небезпечних промислових відходів. Тому питання екологізації промислового виробництва з врахуванням засад екологічного менеджменту є вимогою часу, фактором конкурентної боротьби у гіперконкурентному середовищі.

Теоретичну і методичну основу дослідження системи екологічного менеджменту складають праці українських та зарубіжних вчених. Важливе значення мали праці Н. Пахомової, К. Ріхтера, А. Садекова, О. Балацького, Т. Галушкіної, В.Семенова, О.Михайлюк та інших вчених, присвячені вивченню екологічного менеджменту як типу управління сучасним підприємством, а також роботи В.О. Паламарчука, Г.В. Черевка, М.І. Яцківа, І.Г. Яремчука та ін., що розкривають економічний механізм природокористування, а також дослідження Г.А. Черниченка, Б.В. Букринського, М.Г. Чумаченька, Б.М. Данилишина, присвячені питанням еколого-економічної стійкості суспільства, економіки та регіонів.

Актуальність вибраної теми дослідження визначається тим, що активізація промислового виробництва, котра за стратегією Уряду розглядається як основа сталого економічного зростання України, потребує розроблення і впровадження відповідних механізмів державного регулювання екологізації, які б не тільки залишали промисловість у межах життєво допустимих екологічних параметрів, а й забезпечували ефективність і прибутковість господарюючим суб'єктам.

Постановка завдання. На основі системного підходу узагальнити накопичений досвід і надати практичні рекомендації, які в інтегрованій формі представляють собою практичні механізми реалізації засад екологічного менеджменту на промислових підприємствах.

Результати. Промислові підприємства – найважливіші структурні одиниці господарського комплексу України. На них припадає близько 1/3 основних фондів, понад 35% населення, зайнятого в народному господарстві. Провідна роль промисловості в економіці України визначається, перш за все, тим, що, забезпечуючи всі галузі народного господарства знаряддями праці та новими матеріалами, вона є найбільш активним фактором науково-технічного прогресу і розширеного відтворення в цілому. Серед інших галузей господарства промисловість вирізняється комплексно- і районоутворюючими функціями та найбільшим техногенним навантаженням на довкілля.

Аналіз екологічного стану промислового виробництва (табл. 1) дозволив встановити, що у 2013 р. порівнюючи з 2000 р. розвиток промислового виробництва супроводжувався сталою тенденцією до збільшення викидів у атмосферне повітря (хоча і незначне, порівнюючи із значним зростанням обсягу реалізованої продукції) та утворенням і утилізацією відходів. Однак, споживання свіжої води у виробничих процесах зменшилось, що відповідно є позитивним в плані ресурсозбереження.

Таблиця 1

Тенденції зміни основних екологічних параметрів*

Показник	2000 р.	2010 р.	2011р.	2012р.	2013р.
Викиди в атмосферне повітря, тис.т	5908,6	6678,0	6877,3	6821,7	6719,8
Споживання свіжої води, млн.м.куб.	12991	9817	10086	10507	10092
Утворення відходів, тис.т	2613,2**	419191,7	447641,2	450726,8	448117,6
Утилізація відходів, тис.т	1376,2**	145710,7	153687,4	143453,7	147177,9
Обсяг реалізованої продукції, млн.грн.	210842,7	1065850,5	1331887,6	1400680,2	1354130,1

* Розраховано автором за даними [6; 7]

** Не враховані відходи 4 класу небезпеки та відходи, утворені у домогосподарствах

Однак, якщо проаналізувати обсяги викидів у атмосферне повітря за всіма видами економічної діяльності, то можна однозначно стверджувати, що на промислові підприємства добувної, обробної промисловості і виробництва та розподілу електроенергії, газу, води припадає близько 93% усіх викидів (табл.2)

Таблиця 2

Викиди в атмосферне повітря у 2013 році*

Показник	Викиди (тис. т)
Всі види економічної діяльності	4335,3
Добувна промисловість	882,4
Обробна промисловість	1272,5
Виробництво та розподіл електроенергії, газу, води	1882,7

* Розраховано автором за даними [6; 7]

Враховані вище показники дають можливість розкрити структуру техногенного навантаження промисловості на довкілля, як за складовими техногенного впливу, так і за видами промислової діяльності (табл. 3).

Застарілі технології виробництва фактично у всіх галузях промислового комплексу мають високий потенціал техногенного впливу. Крім того, суттєвими бар'єрами, що стримують екологізацію промислового комплексу України, є фізична і моральна зношеність основних засобів в тому числі і очисних споруд та уловлюючих пристроїв, а також недостатнє нормативно-правове забезпечення діяльності зі збирання, переробки та встановлення права власності на відходи та продукти їхньої утилізації.

Дуже важливими для економічної стабілізації і подальшого зростання є структурні зрушення в промисловості, реформування її з врахуванням випереджаючого розвитку наукоємних галузей, виробництва товарів народного споживання та галузей, що забезпечують науково-технічний прогрес в усіх ланках народного господарства, експортних та імпортно-замінюючих виробництвах на засадах екологічного менеджменту, де особлива увага приділяється вимогам до системи екологічного керування.

Слід зазначити, що сертифікація екологічного менеджменту за світовими стандартами ISO 14000 в Україні не дуже популярна серед підприємств-забруднювачів навколишнього середовища тому, що, по-перше, дуже витратна, а по-друге, екологічний стандарт приймається добровільно і не зафіксований на рівні національного законодавства. В Україні налічується тільки близько десятка компаній, що отримали відповідний документ [4].

Таблиця 3

Структура техногенного впливу промисловості на довкілля, %*

Вид діяльності	Споживання свіжої води	Скидання неочищених стоків	Шкідливі викиди в атмосферу	Утворення відходів
Промисловість	<u>18,3</u> 100,0	<u>1,2</u> 100,0	<u>73,2</u> 100,0	<u>7,3</u> 100,0
Добувна промисловість	<u>0,7</u> 0,6	<u>0,5</u> 7,8	<u>98,0</u> 22,9	<u>0,8</u> 1,8
Харчова промисловість	<u>33,8</u> 2,4	<u>12,1</u> 1,4	<u>48,0</u> 0,9	<u>6,1</u> 1,0
Хімічна та нафтохімічна промисловість	<u>11,8</u> 2,3	<u>4,7</u> 14,4	<u>16,2</u> 2,0	<u>67,3</u> 32,0
Металургійне виробництво	<u>18,9</u> 29,7	<u>2,6</u> 63,0	<u>65,5</u> 25,7	<u>13,0</u> 48,9
Машинобудування	<u>16,6</u> 1,2	<u>3,7</u> 4,1	<u>13,4</u> 0,2	<u>66,3</u> 11,2
Виробництво електроенергії	<u>26,6</u> 63,4	<u>0,2</u> 6,8	<u>73,0</u> 43,7	<u>0,2</u> 1,0
Інші види діяльності	<u>1,9</u> 0,4	<u>0,5</u> 2,7	<u>89,0</u> 4,6	<u>8,3</u> 4,1

* розраховано автором за даними [5; 6; 7]

Примітка: в чисельнику – за складовими техногенного впливу,

в знаменнику – за видами промислової діяльності.

Дослідження процесу становлення і розвитку екологічного менеджменту в організаціях дозволило зробити висновок про наявність двох груп чинників впливу: зовнішніх і внутрішніх. Зовнішній вплив набуває прояву у комплексі міжнародних екологічних стандартів або ж інших вимог щодо раціонального природокористування і створення екологічно безпечних умов життєдіяльності населення, які висуваються до практики і результатів функціонування організації. Внутрішні чинники пов'язані з реалізацією ініціатив учасників екологічно свідомого ділового середовища організації та її міжнародних компаній (акціонерів, менеджерів, працівників), їх штаб-квартир і зарубіжних відділень. Мотиви діяльності зазначених учасників полягають у: підвищенні конкурентоспроможності організації завдяки випуску екологічно чистої продукції, зменшенні або взагалі нівелюванні шкідливого впливу на природне оточення, скороченні ресурсомісткості виробництва, ефективному використанні наявних ресурсів, поліпшенні іміджу компанії [1, 2, 3]. Для прикладу, компанії «Фокстрот», Nemiroff, юридична фірма Magisters, Ernst & Young, ПроКредитБанк, «Київстар» і МТС беруть участь в акції «Зелений офіс» [8], що формує позитивний імідж фірми та зменшує екодеструктивний вплив на довкілля.

Проте, глобалізаційні процеси, що охопили сучасний світ, децю звужують можливості для економічного зростання національної економіки як загалом, так і враховуючи напрямок екологізації. Оскільки майже 60 % світового валового продукту контролюють транснаціональні корпорації. На українському ринку існує немала частка пропозиції імпортованих екопродуктів. Така продукція здебільшого пропонується споживачам не тільки на полицях маркетів, а в інтернет магазинах і представниками мережевого маркетингу. Тому, все більше українців купляють продукцію з різними видами екосертифікації, як наприклад «Ko-Si», «Logia еко», «EkoMarka», «Bra Miljöval», «Біолаво», «Sodasan», «Argital», «AlmaWin», «NONICARE», «Etamine du Lys»,

«WELEDA», «KLAR», «Eco Cosmetics», «Sonett», «Forever Living Products», «Yves Rocher», «Vivasan», та інші.

Ефективний екологічний менеджмент організації базується, з одного боку, на відповідній корпоративній філософії, а з другого – на чітко регламентованих нормах і процедурах стосовно параметрів екологічної діяльності; розподілу екологічних повноважень підрозділів, кваліфікації різних категорій управлінського персоналу, змісту екологічних звітів, аудиту та моніторингу з урахуванням відповідних вимог міжнародних стандартів.

Одним із провідних важелів у здійсненні екологічного маневру промислового комплексу має стати структурна політика, а саме – прискорений розвиток наукомістких і високотехнологічних видів діяльності. Прогнозні розрахунки доводять, що виведення їхніх часток в галузевій структурі промисловості на рівень екологічно розвинених країн дозволяє зменшити техногенне навантаження майже удвічі.

За результатами комплексного дослідження запропоновано механізм реалізації засад екологічного менеджменту (рис. 1), який буде сприяти реалізації моделі сталого економічного розвитку суспільства, основою якої є виробнича, культурно – освітня, адміністративна та фінансова системи.

Рис. 1. Механізм реалізації засад екологічного менеджменту (розроблено автором самостійно)

Контроль за дотриманням засад екологічного менеджменту повинен бути здійснений за допомогою моніторингу стану навколишнього середовища та ефективності системи виробництва.

Висновки. Отже, запровадження засад екологічного менеджменту на промислових підприємствах є нагальною необхідністю, оскільки:

- це вимога часу і міжнародного співробітництва;
- промисловість – є одним з найбільших забруднювачів довкілля;
- природні ресурси – вичерпні;
- раціональне використання всіх ресурсів, зменшення викидів, скидів та відходів – є вигідним як з екологічної так і з економічної точок зору.

1. Дробноход М.І. та інші. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою: [Кол. Моногр.] / М. Дробноход, Ф.В. Вольвач, С.І. Іваненко. – К.: МАУП, 2000. – 76 с.
2. Мей К. Інформаційне суспільство: Скептичний погляд / М. Войцицька (пер.). – К. - 2004. – 220 с.
3. Ekomarketynh - beneficial tool to improve the image - consumer survey [Eko-marketynh - vyhidnyu instrument polipshennya imidzhu, – opytuvannya spozhyvachiv]. available at: spekl.ua/ua/news/id/076/.
4. Екологічний менеджмент: Навч. посіб. / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – К.: Знання, 2006. – 366 с.
5. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / Гахович Н.Г. // [Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М., Галиця І.Ю. та ін.]; за ред. к.е.н. Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – 813 с.
6. Статистичний збірник «Довкілля України», Київ 2013 р. – 234 с.
7. Інтернет-ресурси: режим доступу www.ukrstat.gov.ua.
8. Інтернет-ресурси: режим доступу [www.ecoline.ru/mc/books/emas/ ch1-11.html](http://www.ecoline.ru/mc/books/emas/ch1-11.html).

References

1. Drobnohod, Mykola, Volvach, Fedir, and Sergiy Ivanenko. *Conceptual bases of formation of ecological thinking and abilities to build a harmonious relationship with nature*. Kyiv: MAUP, 2000. Print.
2. May, Christopher. *The Information Society. A Sceptical View*. Kyiv: K.I.C., 2004. Print.
3. “Ekomarketynh - beneficial tool to improve the image - consumer survey.” Web. <spekl.ua/ua/news/id/076/>.
4. Semenov, Vasil, and Olena Mykhailiuk. *Environmental Management*. Kyiv: Znannia, 2006. Print.
5. Gahovych, Natalya. *Potential national industry objectives and mechanisms for effective development*. Kyiv: Institute of Economics and Forecasting, 2006. Print.
6. *Statistical Yearbook "Environment of Ukraine"*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine, 2013. Print.
7. Web. <www.ukrstat.gov.ua>.
8. Web. <[www.ecoline.ru/mc/books/emas/ ch1-11.html](http://www.ecoline.ru/mc/books/emas/ch1-11.html)>.

Рецензенти:

Полянська А.С. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту і адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

УДК 658.5.012

ББК 65.290-2

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛОГІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ
НА ОСНОВІ КОНТРОЛІНГУ**

Гаврилюк Н.М.

Національний транспортний університет,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра економіки,
01001, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 313,
тел.: 380966927926,
e-mail: nadiyka-gavriljuk2012@mail.ru